

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/139831>

Please be advised that this information was generated on 2019-01-19 and may be subject to change.

Hoewel je op het eiland Manhattan nooit verder dan 2 kilometer van het water bent verwijderd, ligt de stad op veel plaatsen met de rug naar de rivier. Sinds de jaren zeventig is het stedelijk beleid gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van de wateroevers voor het publiek. Hoewel fietsen in New York gevaarlijk klinkt, is dat de beste manier om de herontwikkeling van het *waterfront* écht te ontdekken.

Op de fiets Manhattan rond Herontdekking van het *waterfront*

In de jaren zeventig en tachtig werd de herontwikkeling van oude haven- en industrieterreinen een beproefd concept in de stedelijke revitalisatie. Veel Amerikaanse *waterfront*projecten stammen uit die tijd en vormden een voorbeeld voor latere Europese projecten. Verlaten gebouwen, in onbruik geraakte havengebieden en vergeten terreinen van de verdwijnende 'oude' economie vormden vaak het startpunt voor activiteiten en voorzieningen die het gezicht van de nieuwe economie bepalen. Zo werden desolate gebieden met een rijke historie getransformeerd tot plekken met een mix aan nieuwe functies, zoals cafés, restaurants, hoogwaardige winkels en culturele voorzieningen. Voor de vormgeving werd veelal teruggegrepen op de historische functie van weleer.

Het concept is ontwikkeld door (vastgoed-)ontwikkelaar James Rouse. In de jaren vijftig en zestig was zijn Rouse Company vooral bekend vanwege investeringen in grootschalige suburbane *shopping malls*, die in veel stedelijke centra de teloorgang van de detailhandel veroorzaakte. Om deze negatieve trend te keren en de suburbane bevolking weer *down-town* te krijgen, ontwikkelde Rouse eind jaren zeventig de *festival market*-formule. Al snel bleek de transformatie van historische havenbuurten een populair middel om de stedelijke

centra van Amerikaanse steden weer aantrekkelijk te maken voor bezoekers en nieuwe bewoners (yuppen). Na het succes van Quincy Market in Boston en Harbor Place in Baltimore werden er steeds meer buurten ontwikkeld. Eerst alleen binnen de Verenigde Staten, zoals in San Francisco de Fisherman's Wharf (Pier 39) en in New York de South Street Seaport. Later ook in Europa, bijvoorbeeld de London's Docklands.

De Rouse Company werd bijna synoniem aan de ontwikkeling en realisatie van dergelijke projecten. Die worden dan ook wel aangeduid als *Rousification*. Hiermee ontstond een paradoxale situatie. De vraag naar uniciteit en verscheidenheid leidde in veel gevallen tot uniforme toeristische plekken, die er in vrijwel iedere stad hetzelfde uitzien. Sommige critici spreken over '(...) the serial mass production of identical city places across space'.

New Yorkers mijden South Street Seaport, waardoor het vooral een toeristische attractie is.

FOTO: RIANNE VAN MELIK

South Street Seaport

Een gebied in New York dat zo'n ontwikkeling heeft doorgemaakt, is South Street Seaport. Het ligt aan de oostkant van Lower Manhattan, aan de voet van de Brooklyn Bridge. Ooit was dit een van de belangrijkste havens van New York. Toen de havenactiviteiten en aanlegsteigers zich verplaatsten naar de westkant van Manhattan en naar New Jersey (Hoboken) verloor het gebied zijn functie. Wat restte waren de vissers en de bekende Fulton vismarkt. Onlangs is deze markt verhuisd naar de Bronx en inmiddels wordt het terrein gebruikt voor handel in biologische en lokale producten.

Na het verdwijnen van de havenactiviteiten in de jaren zestig zagen buurtbewoners de historische buurt verloederen. Zij richtten het comité Friends of the South Street Seaport op met als voornaamste doel het conserveren van het historische karakter van vooral Fulton Street en South Street. Ook de stedelijke overheid raakte ervan overtuigd dat er iets

met dit havengebied moest gebeuren en vroeg eind jaren zeventig de Rouse Company om Pier 17 te herontwikkelen als festival markt. Er verrees een shopping mall: drie verdiepingen met winkels, galeries en restaurants met uitzicht op de Manhattan Bridge en de Brooklyn Bridge. Behalve dit moderne winkelcentrum werd een aantal straatjes in oude glorie herbouwd. Tegen de achtergrond van de glimmende wolkenkrabbers van het financiële district doen de herbouwde rode 19de-eeuwse huizen dienst als galerie, bar of restaurant. Replica's van oude pakhuizen huisvesten boekwinkels en kunstwinkeltjes, en zorgen voor een historische sfeer. Een deel van de haven is inmiddels museum, de Belgische kasseien doen de rest.

Momenteel ligt vooral de mall op Pier 17 onder vuur. De ontwikkelaars die de Rouse Company in 2004 overnamen hebben onlangs besloten het winkelcentrum te sluiten. Enerzijds omdat er te veel concurrentie is van nabijgelegen gebieden met een hoogwaardiger

Foto links: In 2018 moet de Manhattan Waterfront Greenway voltooid zijn: een meer dan 50 km lange, aaneengesloten wandel- en fietsroute rondom het eiland, die uitzicht biedt op het water en op de ontwikkeling van het nieuw ontdekte waterfront.

winkelaanbod. Anderzijds vanwege de relatief geïsoleerde ligging van de Seaport, die geen rechtstreekse metroverbinding heeft. New Yorkers mijden de historische enclave waardoor South Street Seaport voornamelijk een toeristische attractie is geworden.

Er klinken echter ook positieve geluiden. De restaurants worden druk bezocht door werknemers uit het omliggende financiële district. Daarnaast hebben voetgangers nu alle ruimte. Er is nieuwe openbare ruimte gecreëerd en dat heeft uiteindelijk de aanzet gegeven tot een herontdekking van het New Yorkse waterfront die verder gaat dan de transformatie van oude haventerreinen in toeristische enclaves.

Manhattan Greenway

Een van de meest in het oog springende projecten is de realisatie van het aaneengesloten wandel- en fietspad rondom Manhattan, de *Manhattan Waterfront Greenway*. Het waterfront is voornamelijk voor recreatieve doeleinden bestemd en momenteel zijn er talloze projecten in uitvoering die de kwaliteit van leven in een drukbevolkte stad als New York moeten verbeteren.

Al in 1975 werden de eerste plannen voor deze recreatieve promenade gemaakt. Het betrof het stuk langs de East River. Gaandeweg breidde de route zich uit. Inmiddels is een groot deel gerealiseerd en in 2018 moet de hele Greenway voltooid zijn: een aaneengesloten route van meer dan 50 kilometer rondom Manhattan, gescheiden van het

De fietsroute is gescheiden van autoverkeer, maar altijd klinkt op de achtergrond het geluid van sirenes en claxons.

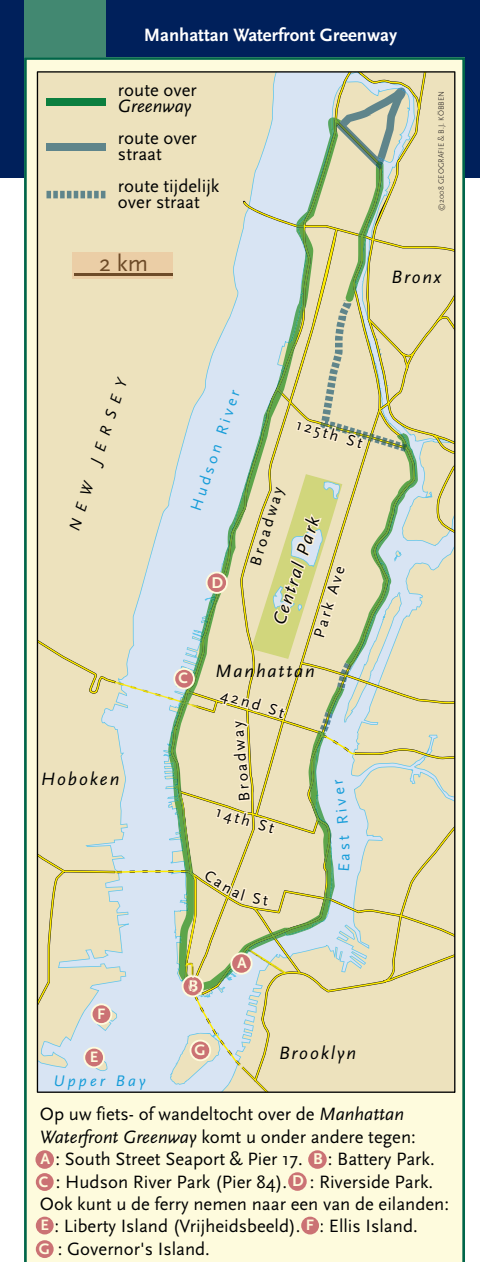

Foto links: De Rouse Company ontwikkelde Pier 17 als festival market. Er kwam een shopping mall met luxe winkels, galeries en restaurants, en een aantal historische havenstraatjes werd herbouwd.

Foto midden: In New Battery Park City is een enorm complex met superdeluxe appartementen gerealiseerd, met tal van lifestyle voorzieningen zoals een overdekt zwembad, media café, fitness centre, dog spa en car spa.

Foto rechts: De parkways op Manhattan zijn omgeven door sportvoorzieningen, zoals hier in het Riverside Park.

Onderweg

De Greenway voert langs diverse parken en eilanden, die ook zeer de moeite van het bezoeken waard zijn.

Het historische waterfront en de eilanden

Op de zuidpunt van Manhattan stichtten Nederlanders in dienst van de West Indische Compagnie in de 17de eeuw New Amsterdam. Vanaf de Staten Island Ferry Terminal vind je in noordelijke richting Castle Clinton. Het complex werd in 1807 gebouwd ter verdediging van de New Yorkse haven. Tussen 1855 en 1890 deed het dienst als opvangcentrum voor meer dan 7 miljoen immigranten. Langs dit historische stukje kust wemelt het van de boten en watertaxi's. Vanaf hier kun je een tocht maken naar het Vrijheidsbeeld en Ellis Island, het symbool van immigratie naar de Verenigde Staten.

Ook Governor's Island, waar onlangs minister-president Balkenende het startschot gaf voor de Hudson-viering in 2009, heeft een Nederlandse geschiedenis. Dit eiland recht tegenover de zuidpunt van Manhattan, werd bijna 400 jaar geleden ontdekt en in 1637 gekocht door een Nederlandse afgevaar-

digde. Het Rotterdamse architectenbureau West 8 heeft onlangs opdracht gekregen een nieuw publiekspark te ontwikkelen op de plek waar Reagan en Gorbatsjov elkaar twintig jaar geleden ontmoeten om het einde van de Koude Oorlog te bespreken. Er komt een 3 kilometer lange promenade rondom Governor's Island, en oude gebouwen van de kustwacht maken plaats voor een glooiend park en natuur. Daarnaast komt er een 'witte fietsenplan': overal kun je een fiets pakken en 'm terugzetten waar je wilt. Het park moet in 2012 af zijn.

Van Battery Park via Hudson River Park naar Riverside Park

In Battery Park City zijn nieuwe, luxueuze appartementen gerealiseerd, waar zo'n 10.000 mensen wonen. Deze uitbreiding van Lower Manhattan in de rivier is gerealiseerd met het uitgegraven puin uit de bouwput van het WTC in de jaren zestig. Een typische New Yorkse traditie van inpoldering (*Geografie* 16, 6). Het World Financial Center vormt het commerciële hart van het gebied. Daarnaast is er een mix van voorzieningen te vinden: parken, scholen, musea, winkels en restaurants. Aan het waterfront ligt een kleine jachthaven die een korte onderbreking vormt in

een promenade langs de Hudson. Vandaar heb je een prachtig uitzicht op het nieuwe financiële district van Jersey City aan de overkant van de rivier.

De aanlegplaatsen van de cruiseschepen van weleer zijn getransformeerd tot sportcomplex, *entertainment center* of steiger voor de watertaxi. Tussen de 18th en 22nd St. liggen de Chelsea Piers. Deze zijn in private handen en in gebruik als overdekte ijsbaan, fitnesscentrum en golfbaan, waar golfers op twee verdiepingen hun *drive* kunnen oefenen (*Geografie* 16, 6). Aan de West St. in Chelsea is een nieuw kantoorgebouw van Frank Gehry verzezen: negen verdiepingen hoog en met een 'bevroren' glazen façade.

Verder naar het noorden gaat het Hudson River Park over in het Riverside Park, tussen de 72th St. en de 125th St. Dit park is aangelegd door Frederick Law Olmsted die ook verantwoordelijk was voor het nabijgelegen Central Park. Begin jaren twintig – in de periode van de City Beautiful Movement, een stroming die ervan uitging dat stedelijke schoonheid de sociale tegenstellingen en daaruit voortvloeiende spanningen kon tegen gaan – functioneerde het Riverside Park vooral als beelden- en sculpturentuin. In de loop der tijd breidde het park in noordelijke

richting uit. Grote delen zijn glooiend en zelfs rotsachtig. Aan de rand van het groengebied liggen appartementencomplexen.

In de jaren dertig voorzag Robert Moses – de roemruchte *master builder* van New York (*Geografie* 16, 8) – het park van een aantal recreatieve voorzieningen. Daar had hij een goede reden voor. Eerst liet hij langs de rivieroever een snelweg bouwen. Vervolgens liet hij er speelterreinen en basketbalvelden omheen leggen. Zo veranderde de omstreken snelweg in een '*parkway*'. Moses breidde het ambitieuze netwerk van wegen door parken en bossen in de jaren dertig en verder flink uit. Hij stelde de auto centraal.

Langzaam veranderde dit beleid en nu worden overal *greenways* ontwikkeld voor het langzame verkeer, de fietser, skater en wandelaar. Maar nergens op de route is er sprake van een idyllische stilte. Altijd is het bekende geluid van Manhattan met de sirenes en claxons op de achtergrond hoorbaar. •

Met dit artikel besluiten we onze 12-delige reeks in *Geografie* (2007-2009). Dit jaar is het 400 jaar geleden dat Henry Hudson aankwam in het huidige New York. Wij hopen dan een bundel uit te brengen met de verschenen artikelen.

Bronnen

- Boyer, M. 1992. Cities for sale: merchandising history at South Street Seaport, in M. Sorkin (ed.) *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*. New York: Hill and Wong.
- DeFilippis, J. 1997. From a public re-creation to private recreation; the transformation of public space in South Street Seaport. *Journal of Urban Affairs*. 19(4): 405-417.
- Dominus, S. 2008. Trying to find the right balance for the seaport. *The New York Times*, June 27.
- New York City Department of City Planning 2004. *Manhattan Waterfront Greenway Master Plan*. City of New York.
- *New York Cycling Map* 2008. City of New York (te vinden op www.nyc.gov/html/dot/downloads/pdf/bikemapfront2008.pdf)
- Regional Plan Association 2007. *Caring for New York City's Emerging Waterfront Parks & Public Spaces*. RPA, New York City.
- www.southstreetseaport.com/html
- www.hudsonriverpark.org/index.asp

Fietsverhuur

- Hudson River Park (Pier 84), South Street Seaport, Battery park
- www.bikenewyork.org/resources/shops_rentals.html
- www.bikeandroll.com/newyork